

Ірина Вітюк (Житомир)

СОБОРНИЙ СТИМУЛ ДЛЯ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА МІЖКОНФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ

Актуальність обраної теми обумовлена ситуацією мультикультуралізму та поліконфесійності сучасного світу, в якому чисельна перевага серед релігійного населення належить Римо-Католицькій Церкві, яка нараховує понад 1 млрд. послідовників. Відтак, будучи найчисленнішою серед релігій, Римо-Католицька Церква має вагомий вплив на релігійну ситуацію в світі і на світове суспільство загалом. Формуючи світогляд своїх послідовників, Церква може зробити вагомий внесок у стабілізацію міжконфесійних відносин зокрема і в формування релігійної толерантності загалом.

Метою статті є доведення конструктивної ролі Римо-Католицької Церкви у розбудові світового товариства на засадах релігійної толерантності, діалогу релігійних і нерелігійних світоглядів.

В історії Католицької Церкви серед найвизначніших подій ХХ століття з певністю можна назвати Другий Ватиканський Собор 1962-1965 рр. У результаті його роботи було прийнято ряд документів, у яких оголошувалися нові напрями діяльності Римо-Католицької Церкви, які спираються на засади толерантності і релігійного діалогу. Зосередити увагу хотілося б нижче на таких напрямках діяльності, як: увага до проблем і потреб людини в сучасному світі; визнання спасіння як такого, що стосується реальної людини-представника конкретної цивілізації; діалог з нехристиянами, визнання моральних і релігійних цінностей християн і невіруючих; формування нового стилю взаємодії з іншими конфесіями на засадах діалогу і співпраці, що передбачає відхід у церковних документах від штампів “анафема”.

Так, у Пастирській конституції “Про Церкву в сучасному світі” (“*Gaudium et Spes*”)¹ звучить звернення не лише до католицького середовища, а й до всіх людей світу, яким Римо-Католицька Церква хоче викласти власне розуміння своєї присутності й діяльності в сучасному світі. Звертається увага на актуальні проблеми часу: голод у бідних країнах, нерівномірний розподіл матеріальних благ, досягнення людством свободи і виникнення нових видів соціального і духовного поневолення, загроза війни, втрата ціннісних орієнтирів, науково-технічні революції та їх наслідки для людини, відчуження між людьми та ін.

У документах, прийнятих на Соборі, Римо-Католицька Церква намагається відобразити бачення процесів, перебіг яких спостерігав світ, і своєї ролі у цих процесах. Церква задає новий вектор розвитку, слідуючи якому і Церква і людство загалом, на думку католицьких апологетів, зможе подолати хоча б деякі з цих проблем і не дати поглибитися іншим.

Основна ідея – досягнення миру – розкривається в енцикліці “*Paxem in terris*” (“Мир на землі”). Поняття миру висвітлюється як поєднання миру у світі загалом, оскільки однією з причин скликання Другого Ватиканського Собору стало оновлення Церкви після Першої і Другої світових воєн², так і миру між віруючими і невіруючими, якого можна досягти внаслідок співпраці задля всезагального блага. До групи невіруючих в даному контексті, вочевидь, зараховано також атеїстів, адже більша частина ХХ століття проходила під знаком боротьби тоталітарних суспільств у країнах колишнього соціалістичного табору із релігією як явищем, якому відмовляли у праві на існування.

Як відображення одвічного прагнення до відновлення єдиної християнської Церкви, якою Римо-Католицька Церква по традиції завжди визнавала лише себе, було прийнято декрет “Про єкуменізм” (“*Unitatis Redintegratio*”)³. У ньому наголошується на католицьких началах єкуменізму. Розколи у християнстві відбуваються з вини людей з тієї чи іншої сторони. І хоча Католицька Церква називає поділ християнства на конфесії “гріхом розділення”,

¹ Документи II Ватиканського Собора. – М., 2004. – С.447–556.

² Ковальський Я. Папы и папство. – М., 1991. – С.30.

³ Документи II Ватиканського Собора. – М., 2004. – С.170–191.

проте сучасні християни, які належать до тієї чи іншої християнської церкви, сказано в декреті, не мають такого гріха, відтак католики вважають їх братами

Екуменічна діяльність Римо-Католицької Церкви сприяє братській любові і єдності. Водночас, зауважується в документі, не всі католики користуються в повсякденному житті всіма “засобами благодаті” та “істиною Одкровення”, даними Христом Католицькій Церкві⁴. Відтак звучить заклик до католиків наближатися до етичного ідеалу християнської досконалості, щоб в такий спосіб явити усю велич Католицької Церкви, оскільки істинний екуменізм не визнається можливим без внутрішнього навернення.

Всебічному розвитку особистості, на противагу аскетичному ідеалу християнства, присвячена декларація “Про християнське виховання” (“*Gravissimum Educationis*”)⁵. У ній наголос зроблено на тому, що виховання є благом, на яке кожна людина має право. У процесі виховання концентрується увага на всебічному розвитку особистості усіма засобами педагогіки і психології, щоб сформувавши людину діяльною, здатною інтегруватися в різні сфери людського суспільства, бути відкритою до співпраці і діалогу з іншими людьми і тим самим сприяти всезагальному благу.

У міжконфесійному діалозі з представниками інших релігій Католицька Церква, говориться в декларації “Про відношення Церкви до нехристиянських релігій” (“*Nostra Aetate*”)⁶, не відкидає нічого, що є істинним у цих релігіях.

Заслуговує на визнання уже саме прийняття такої декларації, оскільки християнство загалом, а католицизм зокрема, протягом історії свого розвитку демонструвало подекуди політику “агресивної християнізації”, поряд з подальшою релігійною нетерпимістю до інакомислячих. У Декларації важливим положенням для розвитку релігійної толерантності в сучасному світі є визнання віри джерелом спасіння кожної людини незалежно від її релігійної традиції, за умови, якщо людина дотримується принципів і заповідей своєї релігії, а також веде праведне життя.

⁴ Там само. – С.176.

⁵ Там само. – С.261–276.

⁶ Там само. – С.277–282.

Співпрацю з представниками нехристиянських конфесій Римо-Католицька Церква пропонує провадити на засадах глибокої любові і поваги до загальнолюдських соціокультурних і моральних цінностей. У Декларації звучить заклик до взаємопорозуміння з мусульманами і висловлюється каяття з приводу проявів антисемітизму Римо-Католицької Церкви проти іудеїв у минулому. Наголошується, що Церква засуджує будь-які гоніння на основі релігійної належності.

Кожна людина створена на образ і подобу Бога, а відтак пошана і любов до неї є визнанням у ній Образу Божого. Церква також засуджує будь-яку дискримінацію за релігійною, національною чи расовою належністю.

Відповідно на найбільш наболілу, особливо в країнах колишнього соцтабору, проблему правового забезпечення свободи совісті стало прийняття декларації “Про релігійну свободу” (“*Degnitatis Humanae*”)⁷. Розуміння релігійної свободи включає відсутність примусу щодо людини вчиняти проти своєї волі і перешкод вчиняти згідно з велінням власної совісті. У декларації наголошується, що це право має бути громадянським правом, оскільки вже за своєю природою людина є особистістю, наділеною розумом, свободою волі, а відтак і відповідальністю. Це, в свою чергу, морально зобов’язує шукати істину, насамперед релігійну. Церква пропонує такі засоби пошуку істини: вільне дослідження, настанова, спілкування і діалог.

Функції забезпечення такого права Римо-Католицька Церква покладає на світську владу, як і контроль за його дотриманням. Слід, однак, зауважити, що свобода релігії мислилася Римо-Католицькою Церквою загалом. В цій декларації вона, зокрема, розглядається як свобода мати і дотримуватися релігійного світогляду, а не відмовлятися від нього, на протипагу конституційному розумінню права на свободу совісті, яке передбачає і свободу вільного вибору релігії, і свободу відмовитися від неї. Проте, якщо говорити про часи, коли Собор проводився, а це 1962-1965 рр., в деяких країнах колишнього соцтабору, зокрема в СРСР, це право мало лише формальний характер.

⁷ Там само. – С.336–351.

У декларації обумовлено, що дотримання релігійної свободи віруючими має обмежуватися всезагальним благом, справедливістю, гуманністю і власними обов'язками щодо інших. Наголошується на відповідальності людини у виконанні своїх суспільних обов'язків.

Окресливши лише деякі вектори діяльності Римо-Католицької Церкви, задані на Соборі ще в 60-х рр. ХХ століття, можна з певністю сказати, що вони випередили свій час, не втративши актуальності і сьогодні. Україна, як одна з країн колишнього СРСР із його політикою релігійної нетерпимості й нетолерантності, продовжує традиції “перекосів” державно-релігійних відносин в той чи інший бік. Україна не має офіційної державної релігії, проте уряд країни демонструє підтримку однієї з конфесій – московсько-православної. Нерівномірність розподілу матеріальних благ лише поглиблюється. Продовжують існувати міжконфесійні протиріччя, зокрема в середовищі православних церков, причому в питаннях далеких від богословських.

На думку багатьох теологів, державних діячів і релігієзнавців, рішеннями Другого Ватиканського собору Римо-Католицька Церква змінила свій статус у світі від реакційної організації, яка воює з усім передовим і розвиненим, до активного суб'єкта відносин на різних рівнях організації, яка реагує на зміни в сучасному світі й активно бере в них участь. Вона визнала існування проблем у власному середовищі і зробила крок до їх подолання, до модернізації, показавши решті релігійного світу, як це робити. Було започатковано екуменічний діалог між католицькою і православною Церквою в Україні, до якого сьогодні приєдналися деякі протестантські течії, іудеї та мусульмани.

Церква відкрита для діалогу не тільки з іншими релігіями, але й з іншими світоглядами, з світськими вченнями, навіть атеїзмом, про що йдеться в соборових та післясоборових документах Римо-Католицької Церкви